

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA
KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VAZIRLIGI**

**Muhammad al-Xorazimiy nomidagi
TOSHKENT AXBOROT TEXNOLOGIYALARI UNIVERSITETI
QARSHI FILIALI**

KOMPYUTER INJINIRING FAKULTETI

5350400 “AKT sohasida kasb-ta’limi yo’nalishi” talabasi Маллаева
«Elektron hukumatni joriy etishning Finlandiya tajribasi» mavzusidagi

Mustaqil ishi

Bajardi:

E. Mallayeva

Qabul qildi:

A. Chuponov

QARSHI-2017

**Mavzu: Elektron hukumatni joriy etishning
Finlandiya tajribasi**

I. Kirish

II. Asosiy qism

2.1 Yurtimizda elektron-hukumatni rivojlantirish

2.2 Finlandiya tarixi

2.3 Elektron hukumatni joriy etishning Finlandiya tajribasi

III. Xulosa

IV. Foydalanilgan adabiyotlar

KIRISH

Yurtimizda Elektron hukumatni rivojlantirish, hozirda eng dolzarb masala qilib quyilmoqda. Ma'lumki Elektron hukumat tizimi jahon amaliyotida o'zining afzalliklarini namoyon etib, eng dolzarb tizimlardan biri hisoblanadi.

Respublikamizda keng miqyosda rivojlanib borayotgan mazkur tizim, mamlakatimiz, davlat hokimiyati organlari, biznes sohasi va ayniqsa fuqarolarga turli davlat xizmatlarini ko'rsatish bilan axborotlar xizmatini taqdim etadi. Shu munosabat bilan AKT sohasida malakali kadrlarni tayyorlashda elektron hukumat fanini ahamiyati juda katta.

Elektron hukumat bilan AKT sohasidagi bilimlarni olish uchun soha rivojini tartibga soluvchi huquqiy mezonlardan xabardor bo'lishi, ya'ni AKT va hukumat to'g'risidagi qonunlardan xabardor bo'lish. Ularga quyidagilar kiradi:

- O'zbekiston Respublikasi aloqa to'g'risidagi;
- Axborotlashtirish;
- Elektron raqamli imzo;

Elektron hukumat davlat organlari bilan fuqarolar o'rtasidagi davlat xizmatlarini AKT yordamida amalga oshirish faoliyatidir. Bundan tashqari fuqarolararo elektron hamkorlik qilishni tartibga soluvchi huquqiy- tashkiliy, texnik tizimlar majmuasidir.

1. AKTdan foydalanish (kompyuter tarmoqlari, internet, faks va telfon).
2. Hukumat faoliyatini qo'llab-quvvatlash (axborot bilan ta'minlash, xizmatlar, maxsulotlar, mamuriy boshqaruv).
3. Fuqarolar bilan hukumat munosabatlarini rivojlantirish (yangi aloqa kanallarni yaratish, siyosiy yoki ma'muriy jarayonlarga fuqarolarning targ'ibot va tashviquotlar orqali jalb qilish).
4. belgilangan strategiyalarga mos ravishda ishtirokchilarni jarayonlarda qatnashish qiymatini belgilash.

Yurtimizni yanada rivojlantirib, eng buyuk davlatlar qatoriga qushish maqsadida hozirda 2017-2021 yillarda harakat strategiyasi tasdiqlandi. Strategiyda quyidagilar ko'zda tutilgan:

- ## O'zbekiston Respublikasi "Elektron hukumat" tizimi sxemasi

Elektron hukumat imkoniyatlarini amalga oshirish maqsadida ko'pgina davlatlar o'zalarining elektron hukumatini rivojlantirish siyosiy rejalariga kiritmoqda. Dastlabki e'tibor AKTdan foydalanish orqali davlat ishlari samaradorligini oshirishga beriladi. Shu bilan birga, elektron hukumat xizmatlariga davlat tomonidan cheklangan investetsiya ta'siri natijasida, 2000 yilning o'rtalarida fuqaroga yunaltirilgan yondashuv tomon natijalar o'zgardi. Ushbu yondashuv natijasida hukumat xizmatlarini yetkazib berish natijasida fuqarolarning davlat xizmatlariga turli ehtiyojlarning mosligini ta'minlash birinchi o'ringa quyilganligi orqali sezilarli o'zgarishlarga sababchi bo'ladi. Bugungi kunda elektron hukumat nafaqat davlat sektori vazifalarini va jarayonlari rivojlantirish va ko'llab-quvvatlash uchun bir muhim vazifa, balki hukumatni o'zgartirishga va xizmat

ishlab chiqish va yetkazib berish uchun yangi yondashuvda yaratishda asosiy hisoblanadi.

Elektron hukumat tizimini joriy etish, ishlatishda qachonki ko'pchilik aholini talabalar va ular tomonidan qo'llab-quvvatlanishi imkoniyatlari bo'lsagina tizim muvaffaqiyatga erishadi. Aholi talablarining bir qismi aholining ushbu tizim haqidagi bilimlarning yetarli bo'lganligi, uning imkoniyatlari hamda davlat xizmatlarini tezda va yaxshi xizmat ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. Fuqaro va tadbirkorlar E-hukumati tizimlarida foydalanishda qiziqishlari yoki motivatsiyalari, aktual, oson olish mumkin bo'lgan raqamli content xizmatlarini taqdim etishlari lozim.

«Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi V b'lim, 320 bandidan iborat b'lib, 1-b'lim, 22 bandi (Vazirliklar, idoralar, x'jajlik boshqaruvi organlari hamda mahalliy hokimiyat organlarining faoliyati shaffofligini ta'minlash), 30-35 bandalari (Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish, billing tizimlarini joriy etish, «2018 — 2021 yillarda «Elektron hukumat» tizimini yanada rivojlantirish), 37-42 bandidari (Internet tarmoqidan foydalaniшни ko'rsatish imkoniyatlarini yaratish, Notarial idoralar faoliyatini avtomatlashtirish, e'htiyoj yuqori bo'lgan davlat xizmatlarini ko'rsatuvchi davlat idoralarida elektron navbatga kuyish tizimini joriy qilib, O'zbekiston Respublikasi Milliy geografik axborot tizimini yaratish, «Elektron hukumat» tizimi doirasida ishlab chiqiladigan axborot tizimlarining axborot xavfsizligi yuzasidan monitoring qilib tizimini yaratish, elektron davlat xizmatlaridan foydalaniшни o'rgatish b'yicha o'quv kurslarini tashkil etish) ommaviy axborot vositalari, elektron axborot vositalari va Internet tarmoqining imkoniyatlaridan faol foydalangan holda «Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili» davlat dasturining maqsadlari va vazifalari hamda dasturning amalga oshirilib tuzilishida keng axborot-tushuntirish ishlarini tashkil etishdan iborat.

Yurtimizda elektron-hukumatni rivojlantirish

"Elektron hukumat to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonunini amalda tatbiq etish doirasida 2016 yilning 2 iyun kuni Vazirlar Mahkamasi tomonidan "Elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish tartibini takomillashtirish choralari to'g'risida"gi qarorni qabul qilindi.

Hujjatda davlat xizmatlarini elektron shaklda ko'rsatish jarayonida ortiqcha ovoragarchiliklarni oldini olish, aholi va biznes vakillaridan talab qilinadigan hujjat va so'rovlarni qisqartirish, xizmat ko'rsatish jarayonini soddalashtirish, shuningdek davlat organlari hujjatlarini yagona shaklga keltirish kabi vazifalar belgilab berilgan. Elektron davlat xizmatlarini ko'rsatishni takomillashtirish tartibi bir necha bosqichdan iborat. Avvaliga aholi va biznes vakillariga ko'rsatiladigan, talab

yuqori bo'lgan xizmatlar tahlillar asosida aniqlab olinib, samarali xizmat ko'rsatish bilan bog'liq to'siqlar o'rganiladi. Shundan so'ng elektron xizmatlarni ko'rsatishning eng maqbul usuli ishlab chiqilib, so'ng qonunchilik doirasida jamoatchilik va ekspertlar fikr-mulohazasi asosida takomillashtiriladi. Ayni paytda Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi va uning qoshidagi "Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish markazi, BMTning Taraqqiyot dasturi, Osiyo taraqqiyot banki, xalqaro ekspertlar bilan birgalikda bir qancha davlat xizmatlarini elektron shaklga o'tkazish yuzasidan hamkorlik olib bormoqda. Mamlakatimizda Elektron hukumat tizimini rivojlantirish borasida salmoqli ishlar olib borilmoqda. Bugungi kunda butun dunyo hamjamiyati tomonidan shakllantirilgan qarashlarga muvofiq hamda D. Xolmsning "Elektron hukumat: hukumat uchun biznes strategiyadir" kitobida elektron hukumat to'rt bosqichga bo'linadi: Tashkillashtirish – elektron hukumat yaratilishini boshlab beradi. Ushbu jarayonda davlat muassasalari internet tarmog'ida veb saytlarini yaratadilar. O'ziga xos "tashrif qog'ozi" vazifasini bajaruvchi ushbu saytlarda, asosan, davlat tashkilotlarining vazifalari, uning vakolati doirasida mamlakatda yuz berayotgan voqealar va o'zgarishlarni tavsiflovchi yangiliklar, manzil hamda

bog'lanish imkoniyatlari kabi umumiy ma'lumotlar joylashtiriladi. Axborot ta'minoti bosqichida davlat tashkiloti hamda fuqarolar va xo'jalik yurituvchi sub'yektlar o'rtasida rasmiy veb-saytlar orqali "savol-javob" shaklidagi munosabatlar o'rnatiladi. Bunda murojaat etuvchilar o'z so'rovlarini saytdagi maxsus bo'lim, forum yoki elektron pochta orqali yo'llash imkoniyatlari yaratiladi. Davlat muassasasi tomonidan har bir so'rov "qo'lda" ko'rib chiqiladi, qayta ishlanadi, javob tayyorlanadi hamda murojaatchiga yuboriladi. Tarmoq trankzaktsiyalari – elektron hukumat yaratishning uchinchi bosqichi bo'lib, uning doirasida aholi va korxonalarga avtomatlashtirilgan xizmat ko'rsatish yo'lga qo'yiladi, ya'ni kelib tushgan har bir so'rovnoma avtomatik tarzda ko'rib chiqiladi, unga mos ravishda tegishli javob tayyorlanib murojaatchiga yo'llanadi. Integratsiya – elektron hukumat yaratishning yuqori bosqichi bo'lib, davlat xizmatlari ko'rsatishning yagona integrallashgan axborot tizimining ishga tushirilishini taqazo etadi. Buning natijasida bir nechta turdosh bo'lmagan davlat muassasalarining birgalikdagi ishlashlarini talab qiluvchi murakkab davlat xizmatlarini avtomatik ravishda ko'rsatish imkoniyatlari yaratiladi. Barcha mamlakatlar elektron hukumat yaratish jarayonida turli davrda turli dasturlarni amalga oshirishadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2013 yil 27 iyundagi PQ-1989-son Qaroriga muvofiq, shu kungacha "elektron hukumat" tizimi doirasida 7 ta ustuvor loyihalar amalga oshirildi. Ya'ni, Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali, "Kliring" (Markaziy bank), "Bojxona" (Davlat bojxona qo'mitasi), "Xarid" (Tovar xom-ashyo birjasi) va "Soliq" (Davlat soliq qo'mitasi), Byudjet (Moliya vazirligi) axborot tizimlari va Avtotransportlar yagona ma'lumotlar bazasi yaratildi. Bu tizimlarning aholi farovonligi va davlat iqtisodiyotining barqarorligidagi o'rni yuqori.

2013-2020 yillarda O'zbekiston Respublikasi Milliy axborot-kommunikatsiy tizimini rivojlantirish kompleks dasturi. Telekomunikatsia texnologiyalari, tarmoq va komunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish dasturi 17 ta loyixa, Elektron

hukumatning ma'lumotlar bazasi va kompleks axborot tizimlarini yaratish bo'yicha chora-tadbirlar va loyihalar ro'yxat 6 ta chora-tadbir, 12 ta loyixa .

Yurtimizda e-hukumatni rivojlantirish, fuqarolarning davlat organlari bilan o'zaro hamkorligini faollashtirish, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish uchun 2013 yilning iyul oyida "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali" (www.my.gov.uz) ishga tushirildi. Yuzdan ortiq davlat organlariga to'g'ridan-to'g'ri murojaat portalning "Davlat tashkilotiga murojaat yuborish" bo'limi orqali amalga oshiriladi. Fuqarolarning tashkilotlarga murojaat etishlarini yanada osonlashtirish maqsadida tashkil etilgan "Tashkilotlar" bo'limida esa barcha tashkilotlarning manzillari, telefon raqamlari, elektron manzillari, veb-saytlari va fuqarolarni qabul qilish kunlari keltirilgan. Bu, ayniqsa, chekka viloyatlarda yashovchi aholi uchun ko'pgina qulayliklar tug'diradi: poytaxtdagi tashkilotlarga kelib-ketish vaqti va xarajati tejaladi. Shuningdek, ushbu portal orqali tashkilotlarga onlayn arizalar yuborish mumkin. Masalan, Bolalarni maktabgacha tarbiya muassasalariga qabul qilish bo'yicha ariza, Innovasiya yarmarkasida ishtirok etish uchun ariza, Tadbirkorlik sub'ektlarini yuridik shaxs sifatida yoki yuridik shaxs tashkil etmasdan davlat ro'yxatiga olish uchun ariza, sug'urta qilish uchun ariza, yuridik shaxslarga UZINFOCOM markazi texnik maydonchasida (Ma'lumotlar markazi) bepul xosting taqdim etish uchun ariza va hokazo. On-layn tarzda foydalanish imkoniyati berilmagan hujjatlarning pdf va doc formatdagi nusxalari keltirilgan. Jumladan, plastik kartochkalarga va "SMS-To'lov" elektron xizmatiga doir barcha hujjatlarni olish. Ushbu portaldagi interaktiv xizmatlardan biri "Arxiv" blogi orqali arxiv hujjatlarini elektron ko'rinishda olishdir. Masalan, Oylik maoshi, Mehnat faoliyati, O'qiganligi va Taqdirlanganligini tasdiqlash to'g'risidagi arxiv ma'lumotnomalarini taqdim etish kabi xizmatlar yo'lga qo'yilgan. Soliqdan qarzi mavjud emasligi to'g'risidagi ma'lumotnomani ham elektron shaklda olish imkoni mavjud. Shaxsiy tajribamdan aytishim mumkinki, ushbu xizmat davlat tashkilotida ishlovchilar uchun ayni muddao bo'ldi: soliq idorasida ketkaziladigan vaqt tejalib, jarayon tezlashdi. Yangi portalning yana bir qulaylik tomoni Telefon, Internet, Interaktiv raqamli televideniye (IPTV), Mobil aloqa, Kommunal va Savdo-sanoat

palatasi xizmatlari uchun portal orqali elektron to'lovlarni amalga oshirish mumkinligidir. Saytda bo'sh ish o'rinlari sahifasi ham tashkil etilgan bo'lib, bu sahifa orqali foydalanuvchi ish beruvchi tashkilotga o'zining tarjimai holini (rezyumesini) yuborishi mumkin. Fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish maqsadida portalda "Huquqiy ma'lumotlar" va "Ko'p beriladigan savollar" bo'limlari ham tashkil etilgan. Bu bo'limlar orqali tegishli tashkilotlar (Yo'l harakati xavfsizligi organlari, Notarius, Soliq, Ichki ishlar vazirligi, konsullik xizmati va h.k.)ga taalluqli qoidalar, nizomlar, yangiliklar bilan tanishish imkoniyati mavjud. Saytning interaktivligini oshirish maqsadida tashkil etilgan "Xizmatni taklif etish" bo'limi orqali fuqarolar saytda mavjud bo'lmagan xizmat turini taklif qilishlari mumkin. Shuningdek, saytdagi Muhokama, Yangi xizmatlar, So'nggi mulohazalar va Statistika bo'limlari ham saytning interaktivligini bir pog'ona ko'tarishga xizmat qiladi. Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalini fuqarolarga ko'pgina xizmatlar ko'rsatmoqda. Biz ham saytni yanada takomillashtirish va xizmat turlarini kengaytirish bo'yicha o'z takliflarimizni bildirmoqchimiz. Har bir milliy portalda navigasiya tizimi alohida rol o'ynaydi. Portalimizning navigasiya tizimini yanada takomillashtirish foydalanuvchilarning saytda ishlash faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, portalimizdagi biror-bir bo'limga kirish va boshqa bir bo'limga o'tish uchun avval bosh sahifaga qaytish talab qilinadi, bu esa ayrim yangi foydalanuvchilar uchun qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

2012-yil mart oyida jahon mamlakatlarida elektron hukumatning rivojlanishiga bag'ishlangan o'zining hisobotini hamda reytingini chiqardi. Hujjat "E-Government Survey 2012: E-Government for the People" deb nomlanib, unda dunyoning 190 mamlakatida hukumat organlarining turli xizmatlarni ko'rsatishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanishga qanchalik tayyor ekanliklari hamda imkoniyatlari baholangan. Ushbu reyting ilk marta 2003-yilda tuzilgan bo'lib, bu yilgisi hisob bo'yicha o'ninchichisi sanaladi. Reytingni tuzishda uchta asosiy ko'rsatkichdan foydalanilgan: onlayn-xizmatlar ko'lami va sifati, AKT-infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi va inson kapitali. Har bir

ko'rsatkichni baholashda esa bir qancha ichki ko'rsatkichlardan foydalanilgan. Masalan, onlayn-xizmatlarning ko'lamini va sifatini baholashda tadqiqotchilar mamlakatning hukumat portalini, davlat xizmatlari ko'rsatiladigan asosiy portal hamda turli vazirliklar saytlarini baholashgan. Bunda o'sha portal yoki saytda kontentning mavjudligi va uning sifati hamda ushbu resurslardan foydalanish imkoniyati e'tiborga olingan. Shunday qilib, Janubiy Koreya ketma-ket ikki yildan beri elektron hukumatning rivojlanganligi bo'yicha jahonda yetakchilikni o'zida saqlab turibdi. Undan keyingi o'rinlarni esa Niderlandiya, Buyuk Britaniya, Daniya va AQSH band qilgan.

Hozirda www.my.gov.uz portalidagi qidiruv tizimida muammolar mavjud. Bu borada e-hukumat bo'yicha yetakchi davlatlar portalidan andoza olish maqsadga muvofiq. Masalan, Singapurning portalida (www.ecitizen.gov.sg) juda faol qidiruv tizimi mavjud. Meksikaning (www.gob.mx) portalida bosh sahifasi esa faqatgina qidiruv tizimidan iborat bo'lib, Google qidiruv tizimiga o'xshab ketadi: kerakli bo'limni juda qisqa vaqtda topish imkoniyati yaratilgan. Hukumat portalimizda tashkilotlar manzillari Masalan, Saudiya Arabistoni davlat portalida (www.saudi.gov.sa) turli ariza va ma'lumotnomalarni pdf yoki doc shaklida ko'chirib olish va ularni to'ldirib, yana qayta saytga yuklash va kerakli manzilga yuborish imkoni mavjud. Shuningdek, portalda quyidagi xizmatlar joriy etilsa, portal yanada faollashadi. "Mening eslatmam" xizmati: e-hukumatdagi yangiliklar, yangi xizmat turlari foydalanuvchi xohishiga ko'ra SMS yoki elektron xat ko'rinishida uzatiladi. Bunday xizmat Maltaning (www.mygov.mt) va AQShning (www.usa.gov) veb-saytida ham bor. "Ekspertdan so'ra xizmati" — turli sohalarga oid savollarni shu soha ekspert va mutaxassislaridan elektron tarzda so'rash va javob olish imkoniyatini beruvchi xizmatdir. Bunday imkoniyat Hindistonning milliy hukumat portalida (www.indg.in) mavjud bo'lib, xizmati bizning saytda ham joriy etilishi fuqarolarimizning huquqiy, iqtisodiy, tibbiy savodxonligini oshirishga xizmat qiladi. Bu sohaga mutaxassislarni jalb etish uchun ushbu xizmatni pullik tashkil etish ham mumkin. "Ombudsman" xizmati — fuqarolar Ombudsmanga to'g'ridan-to'g'ri murojaat etish va inson huquqlariga oid turli

huquqiy ma'lumotlarni olish imkoniga ega bo'lishlari uchun tashkil etilishi lozim. Masalan, Buyuk Britaniya hukumati portalida bunday xizmat bo'lmasa-da, ombudsman sayti (www.gov.uk/government/organisations/the-parliamentary-and-health-service-ombudsman) ga havola keltirilgan. Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash maqsadida portaldagi shaxsni tasdiqlash tizimini mukammallashtirish lozim. Pokiston portali (www.nadra.gov.pk) taqdim etayotgan chipga asoslangan elektron pasport tizimi yuqori darajadagi xavfsizlikni ta'minlab beradi. "Ijtimoiy himoya" bo'limida davlat tomonidan ijtimoiy himoya ko'rsatiladigan fuqarolar uchun ma'lumotlar, xizmatlar, tashkilotlar, maslahatlar joylashtiriladi. Hozirda milliy portalda bunday bo'lim mavjud emas, faqatgina O'zbekiston Respublikasi mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sahifasi keltirilgan bo'lib, tashkilot ko'rsatadigan xizmat bo'limida esa faqat ish qidirayotganlar uchun xizmatlar taqdim etilgan, xolos. Nafaqachilar, nogironlar, kam ta'minlanganlar, voyaga yetmaganlar kabi ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar uchun ma'naviy, huquqiy va moddiy yordam olish xizmatlari tashkil etish fuqarolarning faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Finlandiya tarixi

Finlandiya (fincha Suomi, shvedcha Finland), Finlandiya Respublikasi (fincha Suomen Tasavalta, shvedcha Republiken Finland) — Shim. Yevropada joylashgan davlat. Maydoni 337 ming km². Aholisi 5,414 mln. kishi (2012). Poytaxti — Helsinki shahri Ma'muriy jihatdan 5 lyani (guberniya) ga bo'linadi. 1991 yildan o'zini o'zi boshqarish maqomini olgan Aland o.lari bu hisobga kirmaydi. Davlat tuzumi. F. — suveren respublika. Amaldagi konstitutsiyasi 2000 yil 1 martda kuchga kirgan. Davlat boshlig'i — prezident (2000 yildan Tarya Halonen xonim), u to'g'ri va yashirin ovoz berish yo'li bilan mamlakat fuqarolari tomonidan 6 yil muddatga saylanadi. Qonun chiqaruvchi hokimiyatni 1 palatali parlament, ijrochi hokimiyatni prezident bilan hukumat birgalikda amalga oshiradi. Miloddan avvalgi 3—2ming yilliklarda Finlandiya hududida hozirgi saam (lopar)larning ajdodlari yashagan. 1ming yillik boshlarida bu yerga Boltiq, bo'yidagi fin qabilalari ko'chib kelib, mahalliy aholi bilan qo'shib ketgan va natijada fin elati shakllangan. 12— 13-asrlarda Finlandiya hududini shvedlar istilo qila boshladi. 19-asr boshlariga kelib u butunlay Shvetsiya qo'l ostiga o'tdi. 1939 yili Finlandiyaga SSSR qo'shinlari hujum qildi. 1939— 40 yil "qishki urush"da finlar qattiq qarshilik ko'rsatishiga qaramay, Finlandiya o'z hududining bir qismidan mahrum bo'ldi. 2-jahon urushi yillarida fashistlar Olmoniyasi tomonida

bo'ldi. 1944 yil urushdan chiqdi. Urushdan keyin mamlakat o'zini betaraf deb e'lon qildi. Finlandiya 1955 yildan BMT a'zosi. O'zR suverenitetini 1991 yil 30 dekabrda tan olgan va 1992 yil 26 fevralda diplomatiya munosabatlari o'rnatgan. Milliy bayrami 6 dekabr. Mustaqillik kuni (1917). Asosiy siyosiy partiyalari va birlashmalari, kasaba uyushmalari.

Pul birligi — fin markasi. Tibbiy xizmati. Vrachlar Helsinki, Turku va Oulu universitetlarining tibbiyot fakultetlarida, tibbiy hamshiralar tibbiyot maktablarida tayyorlanadi. Helsinkida veterinariya kolleji bor. Maorifi, ilmiy va madaniy ma'rifiy muassasalari. Maktab darslari fin yoki shved tillarida o'tiladi. Davlat maktablari bilan birga xususiy maktablar ham bor. 1968 yil qonuniga binoan, yagona umumiy ta'lim tizimiga o'tish 1980 yilda nihoyasiga yetkazildi. Majburiy ta'lim — 9 yillik. Majburiy maktab negizida 3 yillik katta o'rta maktab tashkil etilgan. Davlat, munitsipal va xususiy hunar bilim yurtlari va maktablarida quyi xunartexnika ta'limi, texnika, ped., tijorat o'rta maxsus ta'lim beriladi. 22 oliy o'quv yurti. Yiriklari: Helsinki univerteti (1640), Tamperedagi univerteti,

Turkudagi Shved univerteti (Abo Akademiya), Tampere, Helsinki va Lappenranta shaharlaridagi texnika univerteti. Oliy tijorat maktablari va boshqa mavjud. Bundan tashqari, bir qancha maxsus oliy o'quv yurtlari: Ya. Sibelius nomidagi musika akademiyasi, 4 ta chet tillar va boshqa bor. Finlandiyada jami 400 iborat muassasasi va jamiyat bo'lib, shundan 40 tasi, jumladan, texnika tadqiqotlari markazi (1942), qishloq xo'jaligi ilmiy tadqiqot markazi (1898), sellyulozaqog'oz sanoati markaziy laboratoriyasi, o'rmon genetikasi (1968) va o'rmon muhofazasi (1972) iborat institutlari davlatga qarashli. Oliy o'quv yurtlari huzurida 50 dan ortiq iinstituta va laboratoriya bor. Yirik kutubxonalari: Helsinki univerteti kutubxonasi (1640), Helsinki shahar kutubxonasi (1860), Parlament kutubxonasi.

Elektron hukumatni joriy etishning Finlandiya tajribasi

2016 yilning 30 iyulda BMT Jahondagi mamlakatlarning 2016 yil holati bo'yicha elektron hukumat rivojlanish reytingi e'lon qildi. O'zbekiston EGDI indeksi bo'yicha 0,54335, yuqori o'rta dunyo indeksiga ko'tarilganligi bayon etildi.

BMT ekspertlari tomonidan O'zbekistonda kommunal xo'jaligi va uy-joy fondi portali (e-kommunal.uz), ochiq ma'lumotlar portalini (data.gov.uz) va normativ huquqiy hujjatlarning muhokamasi portalini (regulation.gov.uz) ochilganligi, bu portallar orqali davlat boshqaruv organlari faoliyatining ochiqligi, shafofligi mexanizmlari hamda aholi bilan teskari aloqalar namunali tashkil etilganligini ko'rsatuvchi parametrlar sifatida hisobga olingan.

Finlyandiya saytida(www.suomi.fi/suomifi/english/service_map/index.html) keltirilganidek tegishli xarita bilan berilsa, kerakli tashkilot yoki idora binosini topishni yanada osonlashtiradi. Saytda ko'pgina xizmatlar kiritilgan bo'lib, ularning ba'zilari offlayn, ba'zilari onlayn xizmatlardir. Barcha xizmatlar, bosh menyudan tashqari, uch turga bo'lib ko'rsatilsa, foydalanuvchi uchun qulay bo'lardi, ya'ni: 1. Onlayn xizmatlar: (e-services) bunday menyu deyarli barcha yetakchi davlatlar bosh sahifasidan o'rin olgan (www.usa.gov, www.suomi.fi); 2. Offlayn xizmatlar; 3. Yuklab olinishi mumkin bo'lgan hujjatlar ro'yxati. Xizmatni yanada ommalashtirish uchun hujjatlarni nafaqat hozirgidek yuklab olish, balki ularni to'ldirib, yana portal orqali kerakli muassasaga uzatish imkoniyati yaratilishi lozim.

Madaniyat va axborot

Ishlab chiqarish va iste'mol qilish bosh mablag'dan ta'minlanadi

Davlat tomonidan xar hil madaniy g'oyalar va san'at bo'yicha grandlar bor

Shahar san'atig oid ta'lim va turli hil xizmatlar

Tashkilotlar ma'daniyat sohasida muhim rol o'ynaydi

Finlandiya Elektron tizimidan ro'yxatdan utish uchun www.suomi.fi saytiga kirib olamiz va saytning o'ng tomonida joylashgan.

Jaxondagi mamlakatlarning 2016 yil holati bo'yicha elktron hukumat rivojlanish reytingi bo'yicha Finlandiya 5 o'rinni egallagan

Table 5.2. World e-government leaders with very high E-Government Development Index (EGDI) levels

Country	Region	OSI	HCI	TII	EGDI	EGDI Level	2016 Rank	Ranking Trendline (2003 - 2016)
United Kingdom	Europe	1.0000	0.9402	0.8177	0.9193	Very high	1	
Australia	Oceania	0.9783	1.0000	0.7646	0.9143	Very high	2	
Republic of Korea	Asia	0.9420	0.8795	0.8530	0.8915	Very high	3	
Singapore	Asia	0.9710	0.8360	0.8414	0.8828	Very high	4	
Finland	Europe	0.9420	0.9440	0.7590	0.8817	Very high	5	
Sweden	Europe	0.8768	0.9210	0.8134	0.8704	Very high	6	
Netherlands	Europe	0.9275	0.9183	0.7517	0.8659	Very high	7	
New Zealand	Oceania	0.9420	0.9402	0.7136	0.8653	Very high	8	
Denmark	Europe	0.7754	0.9530	0.8247	0.8510	Very high	9	
France	Europe	0.9420	0.8445	0.7502	0.8456	Very high	10	
Japan	Asia	0.8768	0.8274	0.8277	0.8440	Very high	11	
United States of America	Americas	0.9275	0.8815	0.7170	0.8420	Very high	12	
Estonia	Europe	0.8913	0.8761	0.7329	0.8334	Very high	13	
Canada	Americas	0.9565	0.8572	0.6717	0.8285	Very high	14	
Germany	Europe	0.8406	0.8882	0.7342	0.8210	Very high	15	
Austria	Europe	0.9130	0.8396	0.7098	0.8208	Very high	16	
Spain	Europe	0.9130	0.8782	0.6493	0.8135	Very high	17	
Norway	Europe	0.8043	0.9031	0.7276	0.8117	Very high	18	
Belgium	Europe	0.7101	0.9712	0.6808	0.7874	Very high	19	
Israel	Asia	0.8623	0.8619	0.6175	0.7806	Very high	20	

Shaharlar o'rtasida e-government indeksni (EGDI) alfabet bo'yicha tartibi

Table 5.1. Countries grouped by E-Government Development Index (EGDI) levels in alphabetical order

Very-High-EGDI (Greater than 0.75)		High-EGDI (Between 0.50 and 0.75)		Middle-EGDI (Between 0.25 and 0.50)		Low-EGDI (Less than 0.25)
Australia	Albania	Mauritius	Algeria	Lesotho		Afghanistan
Austria	Andorra	Mexico	Angola	Libyan Arab Jamahiriya		Benin
Bahrain	Argentina	Monaco	Antigua and Barbuda (-)	Maldives		Burkina Faso
Belgium	Armenia	Mongolia	Bangladesh	Marshall Islands		Burundi
Canada	Azerbaijan	Montenegro	Belize	Micronesia (Federated States of)		Central African Republic
Denmark	Bahamas (+)	Morocco	Bhutan	Namibia		Chad
Estonia	Barbados	Oman	Bolivia	Nauru		Comoros
Finland	Belarus	Peru	Botswana	Nepal (+)		Congo (-)
France	Bosnia and Herzegovina (+)	Philippines (+)	Cambodia	Nicaragua		Côte d'Ivoire

O'zbekiston va Finlandiya o'rtasida 1998-yil tuzilgan bitimga o'zgartirish kiritildi

2016-yilning 8-mart kuni Xelsinki shahrida O'zbekiston delegatsiyasining Finlandiyaga tashrifi doirasida O'zbekiston Respublikasi va Finlandiya Respublikasi o'rtasidagi ikkiyoqlama soliqqa tortishga yo'l qo'ymaslik hamda daromad soliqlarini to'lashdan bosh tortishning oldini olish to'g'risida 1998-yil 9-

apreldagi Bitimga o'zgartirish kiritish to'g'risidagi Bayonnomani imzolash marosimi bo'lib o'tdi. Hujjatni O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi raisi Botir Parpiyev va Finlandiya Respublikasi tashqi ishlar vaziri Timo Soyni imzoladilar. Ushbu Bayonnoma bilan Bitimga soliq shaffofligi xalqaro standartlariga mos keluvchi yangi o'zgartirishlar kiritiladi.

Shaharlar bilan ochiq standart ma'lumotlar bazasi ichiga 5 yoki ko'proq xalq xo'jaligi, yaqin tuman (Ta'lim, sog'lik, hukumat harajati, jamoa hayriyasi, mehnat va atrof muhit)

Table 2.1. Countries with open standards datasets in 5 or more sectors, by region (Education, Health, Government Spending, Social Welfare, Labour and Environment)

Africa	Americas	Asia	Europe	Oceania
Ethiopia, Kenya, Malawi, Senegal, Uganda	Brazil, Canada, Colombia, Costa Rica, Dominican Republic, El Salvador, Guatemala, Mexico, Paraguay, United States of America, Uruguay	Bahrain, India, Japan, Mongolia, Pakistan, Philippines, Republic of Korea, Singapore, Uzbekistan	Andorra, Austria, Croatia, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Hungary, Ireland, Italy, Lithuania, Luxembourg, Netherlands, Norway, Romania, Russian Federation, Serbia, Spain, Sweden, Switzerland, Macedonia (TFYR), United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	Australia, New Zealand, Tonga

2016 yidagi eng yuqori 50 ijro etuvchilar ichida Finlandiya 8 o'rinda turadi.

Table 3.2. Top 50 performers in e-participation in 2016

Rank	Country	Rank	Country
1	United Kingdom	27	Germany
2	Japan	27	Norway
2	Australia	27	India
4	Republic of Korea	27	Sweden
5	Netherlands	32	Chile
5	New Zealand	32	United Arab Emirates
7	Spain	32	Bahrain
8	Singapore	32	Ukraine
8	Canada	34	Russian Federation
8	Italy	37	Brazil
8	Finland	37	Slovenia
12	France	39	Uruguay
12	United States of America	39	Mongolia
14	Austria	39	Ireland
14	Mexico	39	Saudi Arabia

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yurtimizda elektron hukumatning rivojlanishi jadallik bilan bormoqda bunga misol qilib mustaqil ishda jaxon mamlakatlari reytingi berilgan. Birgina misol qilib aytadigan bulsak O'zbekiston elektron hukumat tizimi 2012 yilda 91 o'rinni, 2014 yilda 100 o'rinni va 2016 yilda esa EGDI indeksi bo'yicha 0,54335, yuqori o'rta dunyo indeksiga ko'tarilganligi bayon etildi. Bundan kurinib turibdiki bizning yurtimiz elektron hukumat tizimi va yevropa mamlakatlarining elektron hukumat tizimidan qolishmedi va Finlandiya davlatini oladigan bulsak bizning elektron hukumat tizimi bilan bir muncha o'xshash tomonlari bor bunda:

Bizning elektron hukumat tizimiga kirganimizda Xizmatlar bo'yicha, Tashkilot bo'yicha qismlari mavjud Finlandiya elektron hukumat tizimida ham shunday qismlar mavjud ular services by topic qismida joylashgan.

Bizning elektron hukumat tizimiga kirganimizda elektron to'lovlar, bojxona, huquqiy ma'lumotlar haqida saytga kirganimizdan ma'lumot olamiz Finlandiya elektron hukumat tizimida esa e-services bulimiga kirib ma'lumotlar olamiz.

Bu taqqoslash orqali O'zbekiston elektron hukumat tizimi 2012, 2014 yil ko'rsatkichlari buyicha dunyo elektron hukumat tizimidan orqada qolib boryotgan edi, hozirda eng oxirgi kursatkichlarni hisobga oladigan bo'lsak 2016 yil hisoboti bilan dunyo mamlakatlari ichida hech qanday kamchilik tomonlari yuq deb qurqmasdan ayta olamiz.

Hozirda O'zbekiston bilan Finlandiya o'rtasida bir qator qarorlar ko'rib chiqilib qonunlar qabul qilinmoqda. Bunga misol qilib quyidagi 2017-yilning 18-may kuni O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligida Finlandiya Respublikasining Favqulodda va Muxtor Elchisi Niklas Lindkvist (qarorgohi Helsinki shahrida) bilan uchrashuv bo'lib o'tdi. Suhbat chog'ida ikki tomon kun tartibining muhim masalalari yuzasidan fikr almashildi. Elchi 2017-yil 17-may kuni Toshkent shahrida ochilgan "O'zbekiston neft va gazi – Global Oil&Gas Uzbekistan/OGU 2017" 21-xalqaro ko'rgazmasi va konferensiyasidagi ishtiroki va "O'zbekneftgaz" Milliy xolding kompaniyasida o'tkazilgan muzokaralar to'g'risida so'zlab berdi. Uchrashuvda ta'kidlanganidek, mamlakatimizda qabul qilingan 2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi o'zaro munosabatlarni savdo-iqtisodiy, investitsion va boshqa sohalarda yanada mustahkamlash uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Muzokaralarda bo'lajak O'zbekiston-Finlandiya uchrashuvlari jadvali ham ko'rib chiqildi.

**MUSTAQIL ISHIMIZNI TINGLAGANINGIZ UCHUN KATTA RAXMAT
TANQIDIY FIKRLARNI MAMNUNIYAT BILAN QABUL QILAMAN**

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vekapediya.org
2. Suomi.fi
3. <http://www.gov.uz>
4. <http://www.my.gov.uz>
5. <http://www.data.gov.uz>
6. <http://www.lex.uz>
7. <http://www.e-kommunal.uz>
8. <http://www.id.uz>
9. “Elektron hukumat to’g’risida”gi O’zbekiston Respublikasi Qonuni. 2015 yil 9 dekabr. O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to’plami, 2015 y., 49-son, 611-modda. 3-15 b.
10. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining “O’zbekiston Respublikasi Milliy axborot-kommunikatsiya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi 2013 yil 27 iyundagi PQ-1989-son Qarori.